

Rudolf Steiner

Sympatie a antipatie

Výňatek z 20. přednášky z cyklu Anthroposofie jako kosmosofie, II. díl, GA 208 (Dornach od 12. září. do 16. října 1921), 6. listopadu 1921 (přeložila Věra Zoubková, upraveno).

Dvojí druh chtění a cítění

Ohledně chtění můžeme rozeznávat dvojí:

Ve své duši si můžeme nejprve představit chtění, které nás vede k činnosti a od procitnutí po usnutí nám dává impulsy, nejsme-li právě lenochy. Do podstaty tohoto chtění nemůžeme nahlížet, ale účinky tohoto chtění nám vstupují do našeho vědomí, protože si je můžeme představit. Nevíme, jak působí náš volní impuls, když jdeme, ale v chůzi se vidíme kráčet kupředu. Představujeme si účinek svého chtění, během bdění máme tedy představám odpovídající vědomí o účincích svého chtění. To je jedna stránka chtění.

Existuje druhá stránka chtění. Chtění je v nás činné i ve spánku. Když spíme, uskutečňují se také vnitřní děje a tyto vnitřní děje jsou naprosto působením vůle, jen je nevnímáme, protože jsme právě ve stavu spánku.

Jako rozeznáváme dvojí druh chtění, tedy vnitřní chtění ve stavu spánku a vnější chtění v bdělém stavu (...) tak rozeznáváme také dvojí druh cítění. Cítění, které se vzdouvá z chtění a je podobné lidskému stavu spánku, toto cítění se uplatňuje především v antipatiích, které člověk rozvíjí ve velké míře; tedy v antipatiích se projevuje cítění se sklonem k antipatii. Pak zde máme chtění, které se prosazuje navenek, tedy vede člověka do vnějšího světa; chtění, které se vzdouvá do cítění. To nás spojuje s vnějším světem na způsob sympatie a projevuje se ve všech citových prožitcích, které jsou sympatické - jako sympatizující cítění, cítění sympatizující se světem.

Sympatie a antipatie

Když si v duši představíme tuto oblast, v tomto snovém prožívání cítění, projevujícím se v sympatii a antipatii, v těch sympatiích a antipatiích, které pronikají až ke kráse, až k sympatiím a antipatiím, které máme vůči formám života, formám uměleckým nebo také přírodním, až k sympatiím a antipatiím, které máme, řekněme, více organickým způsobem, skrze svůj orgán čichu nebo chuti, při čichovém či chuťovém pocitu ošklivosti nebo při vnímání něčeho příjemného - ve veškerém tomto hnutí máme vlastní duševní činnost. Chtění se tedy projevuje v činnosti organické, cítění se projevuje v činnosti duševní.

Duševní život můžeme tedy studovat z tohoto hlediska a získáme tak hodně poučení. Vidíme, že bdění nás burcuje k sympatii s okolním světem, zatímco naše antipatie přicházejí vlastně z nevědomějších stavů a pronikají vzhůru ze spícího chtění. Je tomu tak, jakoby naše sympatie byly spíše na povrchu, jakoby byly z neurčitých hlubin pronikány antipatiemi.

Antipatie a egoismus

Antipatie jsou odmítavé, antipatiemi se vzdalujeme od okolního světa, izolujeme se a uzavíráme se do sebe. Předpokladem egoismu, který člověk vyvíjí, je zejména vnitřně vystupující antipatie. Čím je člověk egoističtější, tím více je v něm činný princip antipatie. Člověk se chce uzavřít, chce se co nejvíce cítit v sobě.

Zde pohlížíme do hlubokých tajemství lidského prožívání. Vytváří-li člověk antipatické city a antipatickou podstatu zvláště silně, takže působí silně také do jeho bdělého života, pak tato antipatická podstata uchopuje jeho astrální tělo. Když antipatická podstata převládá, potom člověk začíná nenávidět svět a tato nenávisť vůči světu se může velice stupňovat. Celá výchova a celá sociální součinnost by měla směřovat k tomu, aby se lidé nestali takovými nenávidějícími lidmi.

Úloha zla

Nic ve světě není samo o sobě zlým nebo dobrým. Když to, co je radikálně zlé, vniká do našeho vědomého života, tu je uplatněno na správném místě, totiž během spánku jako regulující organická činnost, vyrovnáním za spotřebované životní síly. Ptáte-li se po podstatě sil, které působí vyrovnávajícím způsobem za spotřebované životní síly, potom musíte říci - je to zlo. Zlo má svou úlohu. Člověk musí vědět, že život je pro člověka nebezpečným procesem a že právě v hlubinách spánku je ona síla, které je nutně zapotřebí - právě zlo.

Logika a antipatické citění

Antipatické citění má v lidském prožívání ještě jistou živoucí intenzitu. Když vystupuje vzhůru do představ, žije ve všem, co v člověku představuje negativní, odmítavé úsudky. Vše to, co úsudkem popíráme, vše, co logika nazývá zápornými úsudky, je zasahováním antipatického citění, popřípadě spícího citění vzhůru do života představ.

A pokud sympatické citění, které vzniká ve vnějším citění, v bdělém citění, zasahuje do představování, získáváme souhlasné úsudky. Přicházíme k tomu, co v člověku žije pouze v abstraktní obraznosti. Když rozvíjíme antipatie a sympatie, máme v citění ještě něco, co je intenzivním životem. V úsudcích, které probíhají v představách, jsme jaksi tiše stojícími, klidnými pozorovateli světa. Souhlasíme a nesouhlasíme, nedospíváme až k intenzivní antipatii, pouze nesouhlasíme. To je abstraktní děj.

Kontemplativní klid

Nerozněcujeme se až k antipatii, pouze říkáme ne. Právě tak se nerozněcujeme k sympatii, když říkáme ano. To, co zůstává, je kontemplativní klid. Jsme povzneseni nad svůj vztah k vnějšímu světu, povzneseni až k abstraktnímu úsudku.